

Nyeuwen lande ... uuyte Achtermeer

Discussie rond de Achtermeer als eerste droogmakerij

Diederik Aten, m.m.v. Harry de Raad en Edith M. van Schoor

In de zomer van 2011 vond een interessant debat plaats over de Achtermeer, een tegenwoordig door de nieuwbouw van Alkmaar-Overdie opgeslokt poldertje. Het ging om de vraag of de kleine Achtermeer nu wel of niet het vroegst bekende droogmakerijtje van Holland was.

Voor de droogmaking van het Achtermeer is een vergunning uit 1527 bekend en bovendien verleende Karel V in 1532 een octrooi of concessie voor dit project aan de gebroeders Jan en Willem Jansz.. Maar dit zegt nog niet zoveel. Er zijn immers in de loop der tijd talloze vergunningen en octrooien verleend waarvan nooit iets terecht kwam en een hard gegeven over het moment waarop de bodem van het Achtermeer werkelijk boven kwam ontbrak. Daarom bleef er ruimte voor twijfel en concludeerde Bjørn de Vries in zijn voorjaar 2011 verschenen boekje *Een Westfriese Affaire* dat de Kerkmeer voorlopig als de eerste droogmakerij beschouwd moest worden. Het staat namelijk volkomen vast dat dit meertje bij Oudkarspel in 1547 tot land was gemaakt. Hij wees bovendien op de Dergmeer waarvoor in oudere literatuur als jaar van droogmaking soms 1520 wordt genoemd.¹ De oplossing van de vragen rond de Achtermeer leverde mevrouw Edith van Schoor uit Hoogland. Zij deed meer dan tien jaar geleden naspeuringen naar de droogmakerijtjes rond Alkmaar in het Nationaal Archief te Den Haag. Uit de door haar verzamelde gegevens blijkt onomstotelijk dat de Achtermeer in 1539 droog was,

vrucht droeg en dus echt de eerste is. De Alkmaarsche Courant besteedde hier op 4 augustus 2011 al aandacht aan. In dit artikel willen we die nieuwe informatie nader bespreken en toelichten. Mevrouw Van Schoor droeg tevens de nodige nieuwe inlichtingen aan over de 'concurrentie' in het Geestmerambacht, de Kerk- en Dergmeer. Die gegevens komen natuurlijk ook aan bod. Maar eerst zal kort worden ingegaan op de geschiedschrijving over de zestiende-eeuwse landaanwinningen in de omstreken van Alkmaar. De onduidelikheden rond de Achtermeer spelen namelijk al heel lang.

1532 OF 1566?

Mr. Gerrit de Vries Az. (1818-1900) kan zonder twijfel beschouwd worden als de grondlegger van het moderne historisch onderzoek naar de Noord-Hollandse waterstaatsgeschiedenis. In 1864 publiceerde hij een grote reconstructiekaart van het Noorderkwartier van Holland in 1288, het jaar van de onderwerping van West-Friesland aan het grafelijk gezag. In het begeleidende boekje merkte hij op dat de in 1547 drooggevallen Kerkmeer bij Oudkarspel waarschijnlijk de oudste droogmakerij was.² Dertien jaar later, in

Alkmaar en omstreken in kaart gebracht door Louis Pietersz., 1573 (noorden rechts). De droogmakerijtjes rond de stad zijn duidelijk herkenbaar, v.l.n.r. de Heilooërmeer, de Achtermeer, het Zwijnsmeertje, de Vronermeer

1876, wees hij op de Achtermeer, maar noemde twee jaartallen: “eerst in 1532, later omstreeks 1566”.³ De Vries was dus inmiddels op de hoogte van het octrooi uit 1532. Maar dat gegeven conflicteerde met uitspraken van diverse kroniekschrijvers als C. van der Woude in diens Kronyck van Alckmaar uit 1645. Hierin is een lijstje van landaanwinningen opgenomen en Van der Woude meldt bij de Achtermeer “bedyckt ontrent 1566”.⁴ De Vries loste dit op door beide jaartallen te noemen.

Het duurde tot 1963 voordat er meer duidelijkheid kwam. Dat jaar voltooide mr. E.D. Eijken, adjunct-archivaris van het Gemeentearchief Alkmaar, de inventarisatie van het archief van de Overdie- en Achtermeerpolders.⁵ Hierin trof hij een

afschrift aan van het octrooi van 1532. Bovendien vond Eijken in de kroniek van Jacob Dirksz. Wijnkoper, burgemeester van Alkmaar in de jaren 1570-1598, dat er in 1533 piketpalen werden geplaatst om het Achtermeer af te bakenen in verband met de droogmaking.⁶ Daarbij kwam nog een tussen de papieren van de Alkmaarse geschiedvorser Simon Eikelenberg (1663-1738) bewaarde brief uit 1536 waarin sprake is van het uit het Achtermeer gewonnen nieuwe land. Deze brief werd naderhand uit de ingebonden bescheiden van Eikelenberg verwijderd en wij konden hem helaas niet meer traceren. Op grond van al deze gegevens kwam Eijken tot de conclusie dat de Achtermeer in of kort na 1533 droogviel. Dat sommigen het jaar

(met aan de zuidkant Costverloren) en Marewaardmeer, Oudie en Daalmeer. Nationaal Archief, Den Haag, VTH verzameling binnenlandse kaarten Hingman 15^e-19^e eeuw, (toegang 4.VTH) inv.nr. 2514

1566 noemden, was volgens hem het resultaat van verwarring met het Heilooërmeer, waarvoor inderdaad in 1566 een octrooi werd verleend. Dit water grensde aan de Achtermeer. Bovendien kwamen de ingelanden van de twee polders in 1579-1580 overeen dat de Heilooërmeer voortaan door de molen van de Achtermeer zou worden bemalen.⁷

EEN NIEUW PUZZELSTUKJE

De inventaris van Eijken kreeg weinig bekendheid omdat hij nooit in druk verscheen. Maar C. Streefkerk, de in 1989 aangetreden directeur van het ondertussen tot Regionaal Archief Alkmaar omgevormde gemeentearchief, begreep heel goed de betekenis van Eijkens

onderzoek. Hij maakte er dankbaar gebruik van in zijn artikel 'De Achtermeer, een verscholen monument' uit 1991.⁸ Bovendien was inmiddels in het familiearchief Van Egmond van de Nijenburg een nieuw stukje van de puzzel opgedoken. Het gaat om een in 1527 door de Alkmaarse vroedschap aan Jan en Willem Jansz. afgegeven akte van vergunning tot het droogmaken van het Achtermeer.⁹ Eijken kon daarvan nog niet op de hoogte zijn omdat dit grote familiearchief destijds nog niet goed toegankelijk was gemaakt voor onderzoek en elders werd bewaard. Aangaande de jarenlange pauze tussen deze vergunning van 1527 en het octrooi opperde Streefkerk dat er mogelijk twijfels waren gerezen of

het meertje wel eigendom van de stad was. G.J. Borger pikte de draad in 2004 weer op in een artikel afgedrukt in het *Historisch-geografisch tijdschrift*.¹⁰ Hierin analyseerde Borger uitgebreid de vergunning van 1527 en het octrooi van 1532 en ging veel dieper in op de jarenlange interval tussen beide akten. Hij vermoedde dat er door het Alkmaarse stadsbestuur geweest was op de belangen van de grafelijkheid. De kanselarij in Den Haag kon zich echter volgens Borger nog geen goede voorstelling maken van het leegmalen van een meer. De omslachtige beschrijving van het project in het octrooi vormde hiervoor zijns inziens een duidelijke aanwijzing. Bijgevolg was het in Den Haag onduidelijk of een droogmakerij wat betreft de grafelijke rechten behandeld moest worden als de inrichting van een polder op het oude land of een bedijking, het inpolderen van buitendijkse slikken en schorren. Dat

maakte juridisch een wereld van verschil omdat alle woeste gronden en ‘wilde’ wateren onderdeel vormden van het wildernisregaal en tot de bezittingen van de landsheer behoorden. De kanselarij vroeg diverse deskundigen om advies en daarmee was zeker de nodige tijd gemooid. Daarentegen schemerde er in de vergunning van 1527 helemaal niets door van onwennigheid bij de Alkmaarse magistraat over het plan van Jan en Willem Jansz., aldus Borger. Dat vormde volgens hem een sterke aanwijzing dat er al eerder kleinere meertjes in de buurt van de stad met behulp van een molen tot land waren gemaakt. Kortom, Borger kwam tot de slotsom dat de Achtermeer weliswaar de vroegst gedocumenteerde droogmakerij was, maar niet de eerste. De oudste moest elders in de omstreken van Alkmaar gezocht worden. Zekerheid viel hier echter niet meer over te krijgen omdat de archiefbronnen het zouden laten afweten.

JAN EN WILLEM EN HET OCTROOI

Maar zelfs bij de door Borger voor vaststaand aangenomen positie van de Achtermeer als de eerste schriftelijk gedocumenteerde droogmakerij konden tot voor kort nog vraagtekens worden gezet. Zoals gezegd ontbrak een hard feit over het moment waarop de Achtermeer van water in land was omgezet. Het lukte pas onlangs om de pretentie van de Achtermeer met nieuwe en onwrikbare gegevens te bevestigen. Om die verse informatie in het juiste perspectief te plaatsen, moeten we even terug naar het op 20 november 1532 aan de gebroeders Jan en Willem Jansz. verleende octrooi.¹¹ Jan (1490-1555) was niet alleen baljuw van de Nieuwburgers als zijn vader

voor hem, maar ook nog baljuw van het graafschap Egmond, baljuw en schout van de Langedijk, dijkgraaf van het Geestmerambacht en diverse malen burgemeester, schepen en kerkmeester van Alkmaar. Van Willem (1493-1547) is minder bekend. Hij was schout van Alkmaar en bezat een steenbakkerij.¹²

Volgens het octrooi hadden Jan en Willem te kennen gegeven dat er in de jurisdictie van Alkmaar een meertje lag, toebehorende aan de stad. Dit water vormde een “verloeren ofte verdroncken wiel ende poel (...) meer hinderlijck (...) dan proffitabel”. Zoals door Borger uitgebreid besproken, beschreef de Grafelijkheidsrekenkamer vervolgens inderdaad met veel omhaal van woorden dat de twee broers het meertje wilden droogleggen. De rekenkamer ging niet over één nacht ijs en won advies in bij diverse deskundigen waaronder Adriaen Stalpaert van der Wiele, de rentmeester van de grafelijke domeinen in Kennemerland.

Jan en Willem Jansz. verkregen tenslotte de verzochte permissie om het Achtermeer droog te mogen maken “met zulcke Instrumenten ende maniere als hem dat oerboerlicxste ende proffitelicxste duncken sal”. Wel werden er de nodige voorwaarden gesteld. Er moest onder andere eeuwigdurend jaarlijks met kerstmis een belasting van vijf groten (halve stuivers) per morgen land aan de grafelijkheid worden betaald. Dit met ingang van het jaar waarin het land in het nieuwe poldertje vrucht droeg. Rentmeester Stalpaert van der Wiele kreeg opdracht die belasting te innen en in zijn rekening te verantwoorden. Ook reserveerde het octrooi nog eventuele tienden (raap- en graantienden) voor de grafelijkheid en

idem de visserij in de door Alkmaar in verband met de scheepvaart in 1527 gevorderde sloot en sluis. De Achtermeer viel immers als vaarwater richting Heiloo weg en die vaart was nodig om de komst van de boeren naar de Alkmaarse markten veilig te stellen. Tenslotte verlangde de grafelijkheid een onderpand als waarborg voor de betalingen. Daartoe boden Jan en Willem het nieuwe land zelf aan.¹³

DE ACHTERMEER IN DE REKENING

Als beide broers er echt in geslaagd zijn het Achtermeer leeg te malen, moet zulks dus in de rekeningen van rentmeester Stalpaert van der Wiele terug te vinden zijn. Dat is inderdaad het geval en wel voor het eerst in 1546.¹⁴ Stalpaert meldt in zijn financiële verantwoording over het genoemde jaar hoe Jan en Willem Jansz. ingevolge het octrooi van 1532 “artificialicken” en tegen “grootte coste ende pericule (...) een watere geheeten dachtermeer leggende vast aende zuyt zyde den voornoemde stede van alcmaer” hadden drooggemaakt. Het nieuwe land was voor het eerst “te grase gebracht (...)

Portret van (volgens overlevering) Willem Jansz., 1551. Collectie Stedelijk Museum Alkmaar

met groote coste moeyselle ende industrie inden jaere XV^c XXXIX [1539]”. Het nieuwe poldertje had een oppervlakte van 42 morgen en 600 Geestmerambachtse dijkroeden (circa 37,5 hectare). Voor de berekening van de verschuldigde belasting moesten de sloten hier vanaf worden getrokken. Bovendien was er nog wat land onbruikbaar. Landmeter Simon Meeuwsz. uit Edam mat het op en hij overlegde op 7 december 1546 een ‘relaas van meting’ aan Stalpaert. De belasting kwam op deze manier in totaal neer op vijf gulden en vijf stuivers per jaar. In 1546 werd er in één keer over de acht jaren 1539-1546 betaald. Het ging bij elkaar om 42 gulden. In Stalpaerts rekening over 1546 wordt ook nog gewag gemaakt van “die thiende vanden nyeuwen lande (...) gemaict vuyte achtermeer”. Hierover meldde hij dat ze aan de abdij van Egmond behoorden omdat de Achtermeer in de jurisdictie van Alkmaar lag.¹⁵ De grafelijkheid had dus

De Achtermeer als witte plek geprojecteerd op plattegrond van Alkmaar.

Ontleend aan: Archivaria 1991 (vgl. noot 8)

niets te verwachten en Stalpaert van der Wiele noteerde “nyet” of niets. De rekening van 1549 verschaft nadere bijzonderheden. Hierin meldde Stalpaert dat in de Achtermeer de tienden op granen hoe dan ook niets zouden opbrengen omdat “(...) die selve landen zoe laege zyn dat men die nyet saeyen en mach”. En de visserij in de vaart langs het meertje naar Alkmaar was eveneens bepaald geen goudmijn voor het centraal gezag. De pacht van dit viswater werd op het Alkmaarse stadhuis aan de hoogste bieder aangeboden, “(...) maer dair voeren heeft nyemant yet willen bieden off geven”, meldde Stalpaert in zijn rekening over 1560.¹⁶

Dit alles overziende kan er geen enkele twijfel over bestaan dat de Achtermeer in 1539 van water in weiland was omgezet. Het moment waarop de bodem van het meertje zichtbaar werd, moet naar alle waarschijnlijkheid nog enkele jaren eerder worden gesteld. De geschiedenis van andere droogmakerijen leert immers dat de pas op het water gewonnen grond één grote moddervlakte vormde en dat er nog veel moest gebeuren voordat het land echt voor landbouw geschikt was. Te denken valt bijvoorbeeld aan het graven van sloten en greppels. Houden we dit in het achterhoofd, dan komt de mededeling van Eijken over de aan Jan Jansz. gerichte brief van 18 november 1536 absoluut betrouwbaar over. We noemden die brief reeds en hierin wordt zonder omhaal gewag gewag gemaakt van de “nyeuwen lande, gemaict uuyte Achtermeer”.¹⁷

DE DERGMEER AL DROOG IN 1520?

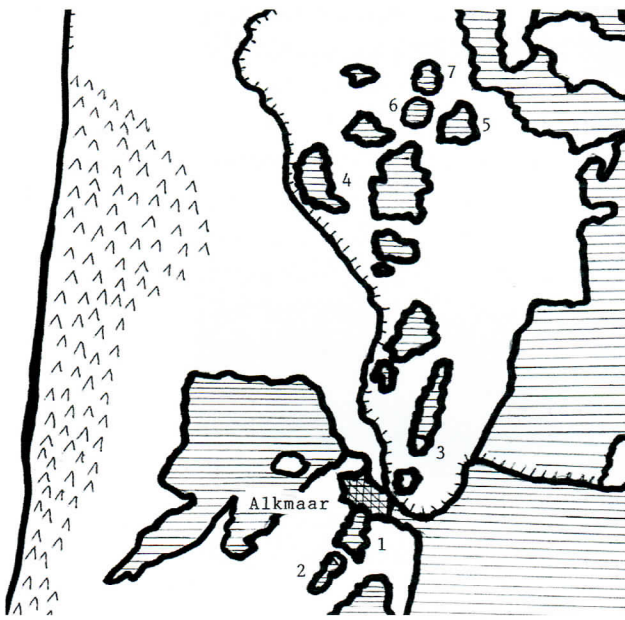
De in het Nationaal Archief en Noord-Hollands Archief te Haarlem

ondergebrachte archieven leveren ook interessante informatie op over andere vroege droogmakerijtjes. Als eerste willen we de Dergmeer bespreken. Voor dit droogmakerijtje bij Oudkarspel wordt als jaar waarin het is leeggemalen 1542 genoemd en soms zelfs circa 1520. Dat laatste jaartal komt voor in een studie door H. Blink uit 1902. Het is helaas volkomen onduidelijk waar hij zich op baseerde. Bjørn de Vries gaat er van uit dat Blink dit gegeven overnam uit een twee jaar eerder, in 1900, verschenen publicatie van P. Schuitemaker Jz., onderwijzer te Barsingerhorn. Bestudering van het betreffende boekje leert evenwel dat Schuitemaker 1547 als jaar van droogmaking van de Derg- en Kerkmeer opgeeft. We laten hier dan maar onbesproken dat Blink als oudste droogmakerij de Neschmeer (droog in 1440) in het West-Friese ambacht de Vier Noorder Koggen als eerste droogmakerij noemt. Dit hele meertje viel niet te traceren. Tenslotte treffen we de Achtermeer in Blinks studie helemaal niet aan, hoewel hij blijk geeft op de hoogte te zijn van de werken van G. de Vries Az.¹⁸ Gerrit de Vries droeg het jaar 1542 voor de Dergmeer aan in zijn studie *De zeekeringen en waterschappen van Noord-Holland*.¹⁹ Hij deelt hierin mede dat er in een akte opgenomen in het zogenaamde 'perkamenten privilegeboek' van het Geestmerambacht melding wordt gemaakt van een sinds 1542 lopend proces over onder andere door de landerijen in de Dergmeer te dragen lasten. Hieruit leidde De Vries af dat de Dergmeer in de eerste helft van de zestiende eeuw was drooggemaakt. Bij het bedoelde privilegeboek gaat het om een vanaf 1577

Portret van Adriaen Stalpaert van der Wiele. Collectie Bureau d'Iconographie (ANRB), Brussel.

aangelegd cartularium met afschriften van allerlei akten, octrooien en voorrechten. Nauwkeurige bestudering van de bewuste in 1590 opgemaakte akte leert echter dat hieruit alleen kan worden opgemaakt dat de Dergmeer ergens tussen 1542 en tien jaar vóór 1590 droogviel en niet meer dan dat.²⁰ Meer duidelijkheid geeft het door mevrouw Van Schoor in het archief van raadpensionaris Johan van Oldenbarnevelt gevonden proces-verbaal van Jacob van der Mersche, raadsheer van het Hof van Holland.²¹ Hierin doet Van der Mersche verslag van zijn wedervaren bij het uitzetten van het tracé van de ringdijk en -sloot van de Dergmeer in het omringende terrein in februari 1566. Diverse landeigenaren wilden hier niets van hebben en Van der Mersche kreeg te maken met de nodige intimidaties. Bovendien werden de door hem ingeslagen piketpalen soms direct weer verwijderd. Hoe dan ook, uit dit proces-verbaal blijkt duidelijk dat pas in 1566 een start met de droogmaking van de Dergmeer werd gemaakt en niet eerder.

Water rond

Alkmaar,
circa 1530.

- 1: Achtermeer,
- 2: Heilooërmeer,
- 3: Costverloren,
- 4: Grebbe,
- 5: Kerkmeer,
- 6: Dergmeer,
- 7: Kromwater.

Kaart auteur.

ANDERE DROOGMAKERIJTJES

Dit maakt de Kerkmeer, het Kromwater en de Oude of Weidgreb tot de eerste op de Achtermeer volgende droogmakerijtjes. Evenals de Dergmeer lagen deze wateren in de bezittingen van het huis van Egmond bij Oudkarspel en Warmenhuizen. Lamoraal, graaf van Egmond, verleende op 23 augustus 1546 een octrooi aan Willem Jansz. voor het Kerkmeer. Hij had kennelijk nog niet genoeg van de landaanwinning. De concessie werd in april 1547 aangevuld. Bij dit project waren verder de Alkmaarse regenten Dirck en Bartholomeus van Teijlingen en Jacob Jansz. Stoot betrokken.²² Het octrooi voor de droogmaking van het Kromwater dateert van 31 juli 1546. Het stond op naam van Jacob Jansz., schout van Harenkarspel, en Seelte Luijtgész. uit Warmenhuizen.²³ De rekening over 1549 van Stalpaert van der Wiele als ontvanger van de belasting bestemd voor het onderhoud van de

Hondsbosche Zeewering geeft uitsluitsel over het jaar waarin beide meertjes droog waren. Daaruit blijkt dat de Kerkmeer nog in 1547 tot land was gemaakt en het Kromwater in 1548.²⁴ Dat laatste jaar viel ook de Greb bij Warmenhuizen droog. Hiervoor had Lamoraal op 31 oktober 1547 een octrooi afgegeven aan Floris en Dirck van Teijlingen.²⁵

Nog niet genoemd is Costverloren. Het gaat om een inpoldering van een strook rietland met aanwas en water langs de zuidkant van het Vronermeer door Willem Jansz. en zijn oomzegger Dirck van Teijlingen. Dat rietland was na 1543 in handen van beide heren gekomen. Zij vatten het plan op er een dijkje langs te leggen en het met een molentje droog te malen. Daartoe verkregen Willem Jansz. en Dirck van Teijlingen met ingang van 1 januari 1546 een strook water naast het rietland voor 25 jaar in erfpacht van de grafelijkheid.²⁶ Streekhistoricus J.P. Geus noemde Costverloren in 1984 een droogmakerij, maar als we de beschikbare gegevens op een rijtje zetten, is die benaming niet op zijn plaats. Allereerst is een droogmakerij zonder octrooi tegen deze tijd ondenkbaar en daarvan is bij Costverloren geen enkele sprake. Bovendien wordt het nieuwe poldertje na het overlijden van Willem Jansz. in 1547 in de boedelscheiding omschreven als “dat aangemaecte lant leggende an de Vroonremeer daer ’t watermolengen op staet, (...) met Dierick van Teylingen (...) becosticht ende toegemaect”.²⁷ Met ‘aanmaken’ wordt naar alle waarschijnlijkheid ‘aanplempen’ bedoeld en ‘toemaken’ is een nog steeds gangbare term voor het verbeteren van land door het opbrengen van grond. Tenslotte maakt

Dirck van Teijlingen zelf in een verzoekschrift aan Philips II uit 1563 of 1564 expliciet gewag van het ophogen van akkers in Costverloren.²⁸ Costverloren is dus gewoon geen leeggemalen meer of droogmakerij.

Met dit alles hopen we duidelijkheid te hebben verschaft over de vroegst bekende landaanwinningen bij Alkmaar en in het Geestmerambacht. Dat de Achtermeer de eerste gedocumenteerde droogmakerij van Holland is, staat op grond van de in dit

artikel gepresenteerde gegevens als een paal boven water. Harde aanwijzingen dat aan de drooglegging van dit meertje kleinere projecten vooraf gingen, zoals Borger vermoedt, hebben wij niet kunnen vinden. Maar hopelijk duikt er toch nog eens iets op dat zijn veronderstelling bevestigt. Dan kan dit bijzondere aspect van het Deltaverleden van Alkmaar en omstreken misschien weer wat verder in de tijd worden teruggebracht.

NOTEN

- ¹ B. de Vries, Een West-Friese affaire. Malers in de Kerk- en Dergmeer (Oudkarspel 2011), 123-132.
- ² G. de Vries Az., De kaart van Hollands Noorderkwartier in 1288 (Amsterdam 1864), 36.
- ³ G. de Vries Az., Het dijks- en molenbestuur in Holland's Noorderkwartier (Amsterdam 1876), 77.
- ⁴ C. van der Woude, Kronyck van Alckmaar (2e druk, Alkmaar 1725), 5.
- ⁵ E.D. Eijken, Inventaris van het archief van de Overdie- en Achtermeerpolders, 1539-1961 (Alkmaar 1963), 4.
- ⁶ Regionaal Archief Alkmaar (RAA), collectie aanwinsten (toegang 95.001) inv.nr. 3, fol. 182r.
- ⁷ Eijken, 4-5. Zie ook D. Kooiman, De zeekeringen en waterschappen van Noord-Holland (Alphen aan den Rijn 1936), 459-460.
- ⁸ C. Streefkerk, 'De Achtermeer, een verscholen monument', *Archivaria* (periodiek van de stichting 'Vrienden van het archief van Alkmaar en omgeving' jg.4, 1991), 9-16.
- ⁹ RAA, familiearchief Van Egmond van de Nijenburg (toegang 79.006) inv.nr. 30.
- ¹⁰ G.J. Borger, 'De Achtermeer bij Alkmaar, de oudste droogmakerij?', *Historisch-geografisch tijdschrift* 22 (2004), 37-49.
- ¹¹ Opgenomen in: Nationaal Archief Den Haag (NL-HaNa), archief Grafelijkheidsrekenkamer (GRK) (toegang 3.01.27.02) register nr. 8, fol. 149v-150v. De navolgende citaten zijn aan hieraan ontleend.
- ¹² Zie over hen o.a.: J. Belonje, De twee Nijenburgen bij Alkmaar (Wormerveer 1956), 32-34; J.P. Geus, 'Willem Jansz., van 1524-1542 schout van Alkmaar', *Oud Alkmaar* 18 (1994) nr. 2, 6-13.
- ¹³ NL-HaNa, GRK register nr. 8, fol. 157r.
- ¹⁴ NL-HaNa, GRK inv.nr. 1173, fol. 8v-9v. Navolgende citaten zijn hieraan ontleend.
- ¹⁵ Zie over de tiendrechten van de abdijs J. Hof, De abdijs van Egmond van de aanvang tot 1573 ('s Gravenhage-Haarlem 1973), 403, 456-463.
- ¹⁶ NL-HaNa, GRK inv.nr. 1178, fol. 7v en inv.nr. 1189, fol. 8r.
- ¹⁷ Geciteerd bij Eijken, 4.
- ¹⁸ H. Blink, *Geschiedenis van den boerenstand en den landbouw in Nederland*, dl. 2 (Groningen 1904), 124; P. Schuitemaker Jzn., *Hollands Noorderkwartier met betrekking op zijn waterstaat* (Amsterdam 1900), 47; De Vries, *West-Friese affaire*, 124, 153-154.
- ¹⁹ G. de Vries Az., *De zeekeringen en waterschappen van Noord-Holland* (Haarlem 1864), 527.
- ²⁰ RAA, archief ambacht van West-Friesland genaamd het Geestmerambacht (AGA) (toegang 86.2.007) inv.nr. 16, fol. 93v.
- ²¹ NL-HaNa, archief Johan van Oldenbarnevelt (AjvO) (toegang 3.01.14) inv.nr. 3397.
- ²² RAA, stadsarchief Alkmaar voor 1815 (toegang 10.1.1.001) inv.nr. 2245; AGA inv.nr. 16, fol. 37v.; inv.nr. 301.
- ²³ RAA, AGA, inv.nr. 457.
- ²⁴ Noord-Hollands Archief, Haarlem, collectie losse aanwinsten inv.nr. 1444. Vgl. met De Vries, *West-Friese affaire*, 123.
- ²⁵ NL-HaNa, AjvO inv.nr. 3398.
- ²⁶ J.P. Geus, 'Costverloren, een droogmakerij in het Geestmerambacht', *Holland* 16 (1984), 268-269.
- ²⁷ Geciteerd bij Geus, 'Willem Jansz.', 8-9.
- ²⁸ Geus, 'Costverloren', 271.